

ГАЛИЦЬКИЙ ЧИННИК У БОРОТЬБІ РОСІЙСЬКОГО ІМПЕРАТОРА МИКОЛИ І З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ РЕВОЛЮЦІЯМИ 1848-1849 рр.

У статті досліджується місце і роль галицького чинника у боротьбі російського імператора Миколи І з Європейськими революціями 1848-1849 років.

Ключові слова: Австрія, Галичина, імператор Микола І, Російська імперія.

Революція 1848 р. у Франції викликала ланцюгову реакцію у Європі. Такий розвиток подій був негативно сприйнятий російським імператором Миколою І. Адже розгортання революційного руху в Австрії, Німеччині та Угорщині мало безпосереднє відношення до забезпечення внутрішнього спокою Росії. Боротьба з цим рухом здійснювалася не лише дипломатичними заходами, а й безпосередньо із використанням збройної сили, що знайшло відображення у значній кількості публікацій, присвячених зовнішній політиці Росії загалом¹, і періоду правління Миколи І зокрема², а також з історії України³ та «Весни народів»⁴. Всі вони, в тій чи іншій мірі, допомагають з'ясувати різні аспекти боротьби російського царизму з європейськими революціями 1848-1849 рр. Однак, їх аналіз засвідчує недостатньо глибоке висвітлення місця і ролі галицького чинника в цих подіях. Певним виключенням може слугувати стаття О. Павленка «Славянський фактор» в отношении России и Австрии в 40-60-е годы XIX века»⁵. Все це і спонукало автора спробувати виправити даний недолік.

З часу повстання 1830 р. страх перед польським революційним рухом не залишав Миколу І. Галичину, що входила до складу Австрії, російський імператор вважав одним із головних вогнищ розповсюдження цієї «зарази». Враховуючи нестихаючі пристрасті в середині країни після придушення польського повстання, російський уряд пильно слідкував за польським рухом у Галичині. Як зазначає О. Павленко, не захист законного порядку, а необхідність боротьби з польським національним рухом та збереження під своїм контролем руську Польщу було покладено в основу російсько-австрійських взаємин⁶.

До 1848 р. в Царстві Польському ніхто не наважувався відкрито виступити проти російського імператора Миколи І. Однак після революцій у Франції, Німеччині, Австрії та Угорщині у польській шляхти з'явилася надія на відновлення незалежності Польщі. Ситуація ускладнювалася зростанням активності познанських поляків, які були підданими Пруссії⁷. На переконання намісника Королівства Польського, фельдмаршала І. Паскевича, з активізацією познанських поляків цілком реальним виглядав виступ галицьких поляків⁸. А будь-який революційний рух в Познані і Галичині погрожував перекинутися на територію російської Польщі⁹.

Побоювання посилювали чутки про збирання галицьких поляків у ватаги, з подальшим військовим навчанням. Пізніше поширилися відомості про наміри поляків перейти російський кордон, що безперечно негативно відбилася б на становищі західних губерній¹⁰. Не додавала впевненості і зава про вжиття губернатором Галичини графом Стадіоном усіх необхідних заходів на випадок виникнення безладу у Львові¹¹.

У березні 1848 р. російський посланець в Австрії граф Медем констатував відверто антиросійські настрої в австрійському суспільстві: «Ця антипатія проти всього російського з'являється постійно. Слов'янський легіон національної гвардії, представлений більшою частиною з поляків, проходячи повз моїми вікнами, розспівував національний гімн Польщі. В багатьох місцях вимовляють промови, ворожі Росії»¹². Він же повідомляв про прибуття до Відня 27 березня польської депутації з Галичини і про її петицію новому уряду з вимогою відновлення Польщі¹³. Про небезпечні антиросійські тенденції повідомляв також російський повірений у Відні граф Фотон. Він зафіксував зростання точку зору про те, що «Австрія повинна не лише відмовитися від Галичини, але й допомогти Польщі боротися за незалежність»¹⁴. Крім них інформація про події в Галичині надходила на адресу губернатора Південно-Західного краю Росії Д. Бібікова від таємних агентів та австрійської адміністрації краю¹⁵, котрий доповідав, що заворушення у Галичині впливають на жителів прикордонних повітів, і вони, дізнавшись про скасування панщини, вперто заявляють, що їм потрібна така ж воля¹⁶.

Не приховувало своєї занепокоєності ситуації в Галичині російське міністерство закордонних справ. Під час першого візиту до міністра закордонних справ Австрії Фікельмона граф Фотон звернув його увагу на те, що Галичина, скоріш за все, скористається становищем, і в провінції виникнуть ускладнення. У відповідь представник австрійського уряду завірив російського дипломата, що Австрія підтримає в Галичині порядок за допомогою своєї армії, як і в Італії¹⁷.

Загалом весь 1848 р. різноманітні чутки постійно вносили тривогу у військах, особливо в прикордонних районах. Поговір доводив ватаги польської шляхти навіть до 40 тисяч. Разом з тим свідчення, отримані від контрабандистів та торговців, вказували на те, що плани польської шляхти не отримували підтримки у галицького селянства¹⁸.

Загострення внутрішньополітичного становища Австрії змусило Миколу I вдатися до відповідних дій. З огляду на те, що Відень, стягуючи війська для проведення бойових операцій проти П'ємонту, зменшував їх кількість у інших провінціях, зокрема Галичині, Микола I запропонував австрійському уряду виставити на кордоні армійський корпус, щоб за пропозицією Австрії, у разі небезпеки придушити у провінції будь-яку спробу польського повстання та відновити порядок. Депешею від 28 лютого (9 березня н. с.) 1848 р. ця позиція була доведена до відома російського посланця Медема¹⁹.

З падінням Меттерніха тривога в Санкт-Петербурзі зросла. Граф Ф. Шварценберг (березень) прохав Миколу I зосередити російські війська на

кордонах з Галичиною і Буковиною, щоб у випадку необхідності могли бути задіяні спільно з австрійцями²⁰. Політична нестабільність західного сусіда змушувала Росію з особливою осторогою відноситися до подій у цій країні. Тепер Микола Павлович був готовий зайняти Галичину вже без запрошення Австрії. 10 (22 березня) він писав князю І. Паскевичу в Варшаву: «Однак, можливо, що при новому австрійському правлінні вони дадуть волю революції, затіють щось проти нас в Галичині; в такому випадку не давши цьому розвинути, іменем імператора Фердинанда займу край і придушу наміри»²¹. Подібна заява була озвучена і під час розмови з австрійським посланцем Туном²². 16 (28) березня у черговому листі до І. Паскевича Микола I, з огляду на заяву Фікельмона Фотону, закликаючи фельдмаршала до пильності, повідомляв його про цілком можливі безпорядки в Галичині, хоча австрійці збиралися тримати край у покорі силою військ²³. Микола I продовжував готуватися до гіршого. Він очікував появи на західних кордонах польських революційних груп. Наприкінці березня російський імператор пропонував знешкоджувати польські революційні групи, полонених карати на смерть, але при переслідуванні кордон не переходити²⁴. З огляду зазначеного, не дивним виглядає, що перша ж депеша з Санкт-Петербурга після березневих подій в Австрії російському послу Медуєму наказувала слідкувати за позицією, яку займе Галичина в тому революційному русі, який охопив цю країну. У цьому ж документі австрійський уряд закликався до лояльності і політичної прозорливості, щоб Галичина не стала ворожою для обох країн²⁵.

Попри те, що австрійська влада також добре усвідомлювала загрозу революційного руху в Галичині, 5 (17 квітня) російський канцлер К. Несельроде писав австрійському міністру іноземних справ графу Фікельмону: «Ради Бога, не втрачайте з виду Галичину. Вона незабаром буде охоплена пожежею, якщо це не відбулося вже»²⁶. Російському послу у Відні було показано попередити австрійський уряд, що цар не допустить революційного руху в Галичині²⁷. Разом з тим, Микола I, як видно із його листування з І. Паскевичем, переконуючись у лояльності до влади з боку галицького селянства, видав розпорядження про підтягнення до кордону російських військ²⁸. У той час, коли російський імператор продовжував дотримуватися принципу «легітимності влади», спроби австрійської влади придушити революційний рух в Галичині мали слабкий успіх, хоча австрійський уряд обіцяв всіма силами утримувати порядок в Галичині, наскільки це можливо за тогочасного стану²⁹.

Внутрішнє становище Австрії, зокрема питання Галичини, продовжувало бути в центрі уваги російської влади і влітку 1848 р. Цікавим у цьому плані може слугувати зміна поглядів щодо Галичини. Так, у доповіді канцлера К. Несельроде від 3 (15) червня визначалося ставлення Росії до центробіжних устремлінь слов'янських народів під владою Австрії. Микола I та К. Несельроде були переконані у недоцільності приєднання Галичини до Росії, так як це могло негативно відбитися на єдності Росії, міцно основаній на спільності релігійних вірувань, історичного минулого та солідар-

ності інтересів, а включення до складу Росії різнорідних релігійних та політичних елементів, означало б нанести удар по політичній єдності імперії Романових³⁰. Однак, на наш погляд, дана позиція щодо Галичини, попри свою аргументованість, дисонує зі взятими ще попередниками Миколи I до втілення ідеї об'єднання навколо Москви усіх колишніх земель Київської Русі. Адже, ще 1846 р., у світлі подій навколо постановня поляків у Кракові, Микола Павлович у листі до фельдмаршала І. Паскевича від 14 (26 березня), поділяючись своїми планами, писав: «Якщо хочуть австрійці обміняти і віддадуть мені Галичину, в обмін усїєї Польщі по Бзурі і Віслу, віддам, і візьму Галичину зараз, так як це наш старий край»³¹. Більше того, у листі до І. Паскевича від 10 (22) червня 1848 р. Микола I зазначав, що «у разі падіння Австрії треба не допустити появи з дозволу імператора в Галичині нового царства під назвою польське чи слов'янське. Якщо буде так, то я вступлю в Галичину і приєднаю його, так як цей край може бути лише або австрійським або російським»³². У тому ж листі російський імператор вказував, що не прийме під свою владу ні Богемії, ні Моравії, навіть якщо про це будуть прохати, а Галичину, якщо вона перестане бути австрійською провінцією, нікому не уступить³³. Виходячи із вище вказаного, на наш погляд, згадана доповідь могла бути своєрідним тактичним ходом у відносинах із австрійською монархією.

Тим часом становище Австрії все більше бентежило Миколу I. Повстання у Празі, оголошення незалежності Угорщини, втеча імператора в Інсбрук змінювали тон дипломатичного листування³⁴. Пильно стежив за розгортанням подій у Австрії і князь Варшавський. Він сподівався, що австрійські справи не викличуть збройного втручання Росії.

У вересні 1848 р. К. Несельроде знову звернув увагу австрійців на скупчення в Галичині польських емігрантів, готових приєднатися до австрійських та угорських революціонерів³⁵. Тоді ж російський уряд заявив про охорону своїх прав забезпечення внутрішнього спокою в країні. Він настійливо вимагав від австрійців прийняття необхідних заходів для упередження нового повстання поляків. Дійшло навіть до того, що російська влада пригрозила Австрії відкликанням свого посольства та розривом відносин.

Австрійський уряд був сильно стурбований вимогами росіян. Його голова князь Ф. Шварценберг у цілковитій таємності запропонував російській стороні зайняти своїми військами Галичину і відновити там законний порядок. Однак дана пропозиція була відкинута. До тих пір, поки в самій Австрії не відновиться певний порядок, не буде вирішено питання з формою правління, російський уряд не знаходив можливим прийти зі своїми військами на допомогу³⁶.

У листопаді австрійський уряд звернувся до Росії з проханням про матеріальну допомогу. Микола I не відмовив у допомозі, але перед обіцянкою побажав взнати, на яких умовах буде відновлена Австрійська монархія, і чи не передбачаються якісь реформи в Галичині³⁷.

Розмах Угорської революції на рубежі 1848-1849 рр. занепокоїв Микола І. Крім того, що він був противником революції, російський самодержець вбачав у революційному русі угорців загрозливий приклад для Царства Польського³⁸. З огляду на небезпеку можливого виходу угорських військ до російських кордонів, фельдмаршал І. Паскевич наказав у разі їх наближення не чекаги їх підходу, а атакувавши супротивника на австрійській території, швидко повертатися на висхідні рубежі. Ініціатива князя Варшавського була схвалена російським імператором³⁹.

Стежачи за розвитком австро-угорського протистояння, фельдмаршал розробляв можливість проведення воєнної операції, театром якої мала стати Галичина. Йдеться про варіант із відступом угорської армії до Карпат і російських кордонів⁴⁰.

Перемоги угорців змусили австрійський уряд прохати допомоги у Росії. Микола І не відрікся від даних раніше обіцянок і надав Австрії допомогу.

У той час, коли австрійська влада прохала Миколу І зайняти Трансильванію, князь Варшавський пропонував російському самодержцю зайняти Східну Галичину. Як відмічав А. Щербатов, це була улюблена і заповітна мрія фельдмаршала, завжди вважавшого Східну Галичину руською землею, яку необхідно охороняти від натиску неприйнятної їй революційної сили»⁴¹. Цікаво, що пропозиція І. Паскевича отримала схвальний відгук у Миколи І, щоправда, із застереженням, якщо по іншому неможливо обійтись⁴². Все це ознаменувало відхід у галицькому питанні від положень, зазначених російським імператором та державним канцлером у червні попереднього року. Тоді ж розпочалася розробка плану кампанії російського війська, одним із пунктів якої якраз і передбачалося зайняття Галичини⁴³. Реалізація цього плану передбачалася силами 4-го корпусу. Зайняття Галичини, на переконання Миколи І, звільнить усі австрійські війська, що знаходилися на території цього краю, які можуть бути використані, «а це не мала допомога, так як ми відповідаємо їм за спокій їх тилу»⁴⁴.

У перших числах квітня 1849 р., отримавши невтішні звістки про дії австрійської армії, фельдмаршал І. Паскевич склав новий «план сприяння» Австрії, у якому по зайнятті Галичини російські війська мали увійти до Угорщини⁴⁵. План кампанії передбачав заборону реквізицій, здійснення закупівель за гроші, у гіршому випадку видачу квитанції, з обов'язковим їх погашенням (австрійською стороною – С.О.).

Невдачі австрійської армії змусили князя Варшавського, не чекаючи згоди Миколи І, направити 10-тисячний підрозділ на допомогу австрійському цісарю. Цілком можливо, ця дія пришвидшила появу маніфесту Миколи І від 16 (28) квітня 1849 р., що ознаменував початок офіційної збройної підтримки Австрії у її боротьбі з угорською революцією.

У ході обговорення спільних воєнних дій знову виникло питання Галичини. Російський імператор висунув вимогу до австрійської сторони очистити Галичину від усіх польських емігрантів і заколотників. Поки не буде отримано задовільної відповіді, писав Микола І, російські війська не

вирушать. Поставлена у безвихідне становище місцева австрійська влада достатньо оперативно, протягом кількох днів, виконала вимогу російського царя⁴⁶. Така позиція Миколи I зумовлювалася, на наш погляд, необхідністю усунення можливих труднощів і небезпек у просуванні російського війська Галичиною, які могли створити небезпечні елементи.

Після «профілактики», проведеної австрійською владою, враховуючи прихильність місцевого населення, можна було сподіватися на мирне, успішне просування теренами галицького краю. Крім того, перед вступом російського війська в Галичину, солдатам і офіцерам було оголошено наказ, згідно з яким належало обходитися з мирним населенням краю дружельно, «щоб по поверненню вашому, ми могли з чистою совістю сказати: ми свято виконали свій обов'язок, допомогли сусідам і на чужій стороні знайшли друзів»⁴⁷.

Рух війська по теренах Галичини здійснювався трьома маршрутами. Перша група здійснювала марш через Радзівилів на Золочів і Львів, друга – Волочиск – Тернопіль – Львів, остання – через Гусятин на Золочів і Львів⁴⁸. Як свідчать мемуари російських офіцерів, учасників угорського походу, населення галицького краю гостинно вітало російське військо, взаємини відзначалися доброзичливістю⁴⁹. З прибуттям російських військ місцевих жителів охопило відчуття безпеки. Галичани могли сподіватись, що на них не будуть здійснюватись набіги угорців⁵⁰. В очах певної частини галицького суспільства цей рейд був свідченням військово-політичної сили Росії, здатної стати захисником слов'янського населення, що, безумовно, було на користь російського царизму.

По проходженню російського війська, для охорони тилу, залишився 10-тисячний військовий контингент під командуванням барона Остен-Сакена⁵¹. За час його перебування на теренах краю від командуючого австрійськими військами в Галичині Гаммерштейна не надійшло жодної скарги на погане поводження з боку росіян⁵².

Практично, робилося все, щоб посилити вплив Росії в Галичині. У цьому плані варто окремо відмітити цікаве свідчення щодо можливості переходу галичан під російську владу, вміщене у спогадах М. Ліхутіна. Так, з огляду на приязне відношення галичан до росіян, у відповідь на запитання чи бажають вони до Росії автор мемуарів отримав категоричну відмову. На перешкоді стала «більша воля панів та ісправників»⁵³. Попри негативну відповідь, з огляду на взаємини між галичанами і російськими військами, можна стверджувати значне зростання впливу Росії серед галичан.

Таким чином, розгортання революційного руху у прикордонних державах змушувало російського імператора Миколу I із занепокоєнням спглядати події, які відбувалися в Галичині. Галицьке питання стало одним із факторів у боротьбі російського царизму з Європейськими революціями 1848-1849 рр. Прагнення знешкодити вплив галицького революційного руху на російську Польщу і особливо загроза утворення польської держави замість австрійської Галичини стали одним із напрямків зовнішньої по-

літики Росії. Побоювання російського самодержця не знайшли підтвердження. Польський національний рух в Галичині не прийняв загрозливих розмірів. Польські поміщики опинилися ізольованими і полишеними можливості організувати масштабний рух. Водночас, перед російським імператором з'явилася можливість «округлити» кордони за рахунок Галичини, приєднати до Росії останню частку Київської Русі. Однак Микола Павлович відмовився від такої спокуси, вважаючи за краще не порушувати балансу сил у Європі.

Примітки

1. Айрапетов О. Внешняя политика Российской империи (1801-1914) / О. Айрапетов. – М.: Европа, 2006. – 672 с.; Киняпина Н. С. Внешняя политика России первой половины XIX в. / Н. С. Киняпина. – М.: Высшая школа, 1963. – 288 с.; Татищев С. С. Из прошлого русской дипломатии. Исторические исследования и полемические статьи / С. С. Татищев. – СПб.: Издание А. С. Суворина, 1890. – 567 с.
2. Авербух Р. А. Царская интервенция в борьбе с Венгерской революцией / Р. А. Авербух. – М.: ОГИЗ-СОЦЕКГИЗ, 1935. – 331 с.; Виноградов В. Н. Венгерский поход И. Ф. Паскевича 1849 г.: легенда и действительность / В. Н. Виноградов // Новая и новейшая история. – 2000. – №3. – С. 80-96; Киняпина Н. С. Внешняя политика Николая I // Новая и новейшая история. – 2001. – № 1. – С. 192-210; № 2. – С. 139-152; Михеев М. Г. Двустороннее взаимодействие перед лицом кризиса (на примере австро-русских отношений в марте 1848 года) // Государственное управление. Электронный вестник. – Вып. 16. – сентябрь 2008. – С. 6; Татищев С. С. Внешняя политика императора Николая I. Введение в историю внешних сношений России в эпоху Севастопольской войны / С. С. Татищев. – СПб: Тип. И. Н. Скорохода, 1887. – 639 с.
3. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.) / В. Верига. – Львів: Світ, 1996. – 447 с.; Косачевская Е. М. Восточная Галиция накануне и в период революции 1848 г. / Е. М. Косачевская. – Львів: Изд-во Львовского ун-та, 1965. – 150 с.; Сарбей В. Г. Національне відродження України / В. Г. Сарбей // Україна кризь віків. У 15 т. – К.: Альтернативи, 1999. – Т. 9. – 336 с.
4. Авербух Р. А. Революция в Австрии (1848-1849) / Р. А. Авербух. – М.: Наука, 1970. – 240 с.; Европейские революции 1848 года. «Принцип национальности» в политике и идеологии [В. Н. Виноградов, Т. М. Исламов, Л. А. Кирилина, Г. В. Макарова и др.]. – М.: Индрик, 2001. – 456 с.; Кан С. Б. Революция 1848 года в Австрии и Германии / С. Б. Кан. – М.: Гос. уч.-педагог. изд-во Мин. Просвещения РСФСР, 1948. – 232 с.; Пристер Е. Краткая история Австрии / Е. Пристер. – М.: Из-во иностранной литературы, 1952. – 509 с.; Революции 1848-1849 гг. в 2 т. / [Под ред. Ф. В. Потемкина, А. И. Молока]. – М.: Из-во Академии наук СССР, М.: 1952. – Т. 1. – 847 с.; Т. 2. – 639 с.; Трайнин И. П. Национальные противоречия в Австро-Венгрии и ее распад / И. Н. Трайнин. – М.-Л.: Академия наук, 1947. – 305 с.
5. Павленко О. В. «Славянський фактор» в отношениях России и Австрии в 40-60-е годы XIX века» / Словяно-германские исследования. – Т. 1-2. – С. 243-287.

6. Павленко О. В. Вказана праця. – С. 256.
7. Лихутин М. Д. Записки о походе в Венгрию 1849 г. / М. Д. Лихутин. – М.: Тип. А. И. Мамонтова и К^о, 1875. – С. 2.
8. Щербатов А. П. Генерал-фельдмаршал князь Паскевич. Его жизнь и деятельность: в 7 т. 9 кн. / А. П. Щербатов. – СПб.: Тип. Р. Голике, 1899. – Т. 6. – С. 6.
9. Авербух Р. А. Царская интервенция. – С. 33.
10. Лихутин М. Д. Вказана праця. – С. 3.
11. Михеев М. Г. Двустороннее взаимодействие перед лицом кризиса (на примере австро-русских отношений в марте 1848 года) / М. Г. Михеев // Государственное управление. Электронный вестник. – Вып. 16. – сентябрь 2008. – С. 8.
12. Там же.
13. Авербух Р. А. Царская интервенция. – С. 52.
14. Там же.
15. Косачевская Е. М. Вказана праця. – С. 13.
16. Сарбей В. Г. Вказана праця. – С. 130
17. Михеев М. Г. Вказана праця. – С. 8.
18. Лихутин М. Д. Вказана праця. – С. 5.
19. Революции 1848-1849. – Т. 1. – С. 804.
20. Соловйов С. М. Россия, Австрия и Англия во время движений 1848 и 1849 годов // Русская старина. – 1877. – Ч. 11. – С. 425.
21. Письмо императора Николая I. С-Петербург 10 (22) марта 1848 г. // Щербатов А. П. Вказана праця. – Т. 6. – С. 200.
22. Революции 1848-1849. – Т. 1. – С. 813.
23. Письмо императора Николая I. С-Петербург 16 (28) марта 1848 г. // Щербатов А. П. Вказана праця. – Т. 6. – С. 206.
24. Письмо императора Николая I. С-Петербург 16 (28) марта 1848 г. // Щербатов А. П. Вказана праця. – Т. 6. – С. 207.
25. Авербух Р. А. Царская интервенция. – С. 52.
26. Революции 1848-1849. – Т. 1. – С. 813.
27. Там же.
28. Письмо императора Николая I. С-Петербург 6 (18) апреля 1848 г. // Щербатов А. П. Вказана праця. – Т. 6. – С. 215; Письмо императора Николая I. С-Петербург 9 (21) апреля 1848 г. // Щербатов А. П. Вказана праця. – Т. 6. – С. 217.
29. Письмо императора Николая I. С-Петербург 20 апреля (2) мая 1848 г. // Щербатов А. П. Вказана праця. – Т. 6. – С. 218.
30. Мартенс Ф. Собрание Трактатов и Конвенци, заключенных Россией с иностранными державами: в 15 т. / Ф. Мартенс. – СПб.: Тип. Министерства Путей сообщения. – Т. 4. Ч.2. – С. 584.
31. Письмо императора Николая I из Москвы от 14 (26) марта 1846 г. // Щербатов А. П. Вказана праця. – СПб.: Тип. Р. Голике, 1896. – Приложение к Т. 5. – С. 561.
32. Письмо императора Николая I. Александрия близ Петергофа 10 (22) июня 1848 г. // Щербатов А. П. Вказана праця. – Т. 6. – С. 227.
33. Там же.
34. Щербатов А. П. Вказана праця. – Т. 6. – С. 21.
35. Революции 1848-1849. – Т. 1. – С. 825.

36. Мартенс Ф. Собрание Трактатов и Конвенци, заключенных Россией с иностранными державами: в 15 т. / Ф. Мартенс. – СПб.: Тип. Министерства Путей сообщения. – Т. 4. Ч. 2. – С. 582-583.
37. Революции 1848-1849. – Т. 1. – С. 825-826.
38. Ореус Н. Описание венгерской войны 1849 года / Н. Ореус. – СПб., 1880. – С. 106.
39. Щербатов А. П. Вказана праця. – Т. 6. – С. 38.
40. Там же. – С. 40.
41. Там же. – С. 51.
42. Там же. – С. 53.
43. Там же. – С. 54.
44. Там же. – С. 55.
45. Там же. – С. 58.
46. Там же. – С. 70.
47. Алабин П. Четыре войны. Походные записки в 1849, 1853, 1854-1856, 1877-1878 годах / П. Алабин. – Самара: Тип. Новикова И. П., 1888. – Ч.1. – С. 4.
48. Лихутин М. Д. Вказана праця. – С. 14.
49. Алабин П. Вказана праця. – С. 15-37.
50. Лихутин М. Д. Вказана праця. – С. 20.
51. Щербатов А. П. Вказана праця. – Т. 6. – С. 85.
52. Там же. – С. 189.
53. Лихутин М. Д. Вказана праця. – С. 23.

Резюме

В статье исследуется место и роль галицийского фактора в борьбе российского императора Николая I с Европейскими революциями 1848-1849 годов.

Ключевые слова: Австрия, Галиция, император Николай II, Российская империя.

Одержано 11 листопада 2012 р.

УДК 94 (477.4) "18":355.1+316.62

С.А. Сидорук

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ РЕКРУТСЬКОЇ ПОВИННОСТІ НАСЕЛЕННЯМ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ

У статті висвітлено окремі соціально-психологічні аспекти наслідків виконання рекрутської повинності населенням Правобережної України наприкінці XVIII – у XIX ст.

Ключові слова: Правобережна Україна, рекрутська повинність, суспільство, психологічний тиск.

Знайомлячись із дореволюційною і радянською літературою, невимушено доходимо висновку, що в 1793-1795 рр. населення Правобережної